

МУЛАЖИ

Ако бисмо покушали, иако је то врло тешко, да колико-толико прецизно дефинишемо етимолошко порекло речи *мулаж* и дамо тумачење њене суштине, онда бисмо, на основу искуства са применом мулажа код нас, могли закључити да мулаж представља специфичан вид копије, копије рађене са извесним стваралачким приступом.

Такав закључак нас упућује на трагање за доказима који могу да га поткрепе.

Народни музеј у Београду, све до своје последње архитектонске, а такође и излагачко-обликовне иновације, пружао је посетиоцу могућност да се упозна са арабеским рељефима улазних портала наших манастира, њиховим натпрозорницима итд. На манастирима изведени у камену, на ранијој поставци Народног музеја у Београду они су били представљени у гипсу, у природној размери и без подражавања патине камена, његове нагржености временом итд. Очигледно, на такав начин могућег музејског представљања тих експоната тешко би се могао применити у овом смислу схваћени термин *мулаж*.

Други пример на који у музеју наилазимо јесте изложена кубура. У недостатку оригинала, изложена је његова верна копија. Њена верност огледа се у аутентичности величине и облика, без обзира на материјал коришћен да се постигне што већа сличност са одсутним оригиналом. Чак и у случају примене истих материјала од којих је направљен и оригинал, да ли би се у било којој варијанти могло говорити да је ту у питању мулаж?

Небројеним примерима идентичности пре би одговарао израз *копија*, дупликат и слично.

Из тога произлази као једина могућа — релативно сигурна — констатација да се мулаж код нас не може сматрати имитативном копијом, па је зато на почетку и речено да он подразумева одређени степен креативног у себи.

Дакле, у трагању за могућом дефиницијом речи *мулаж* нешто је ипак постало јасније: *мулаж није обична врста копије, није дупликат неке вредности.*

Уверљивости ради, сама по себи намеће се потреба за коришћењем примера, метод оправдано примењиван у сваком иоле озбиљнијем научном приступу ради спознаје новог. Тога ради, нека ми буде дозвољено коришћење примера једног личног искуства, тј. рада на поставци сталне изложбе Народног музеја у Лесковцу.

Концепција поставке Историјског музеја у Лесковцу подразумевала је израду и коришћење мулажа.

Музеј у Лесковцу имао је оригиналне документе, копије и фотокопије докумената чију је веродостојност и пуноважност потврђивао отиснути печат. Ти печати пружају могућност за многоструко закључивање и анализу.

Будући да је реч о печатима занатлијских еснафа, они пружају могућност да се сагледа и процени економски степен развитка, да се проникне у суштину друштвено-економских односа који су постојали у давна времена у Лесковцу и околини.

Самим тим они су и извор података који говоре о потребама становништва тога времена и о начину њиховог задовољавања.

Неки од њих говоре о занатима који су данас, под дејством разних околности, постали прошлост, прошлост толико далека да човеку данашњице само стручњак може да пружи аутентично тумачење о томе шта је који занат у своје време значио.

Посебно се мора указати на разнолике ликовне вредности ових печата. Неки од њих рађени су невештом руком, са оним духом и шармом што се сусрећу код људи који своја схватања непосредно и наивно испољавају. Та наивност види се у томе што су слова и арабеска знака или симбола заната, еснафа, урезани, а не — као што је уобичајено за печатге — изрезани. Код оваквих печата слова и симбол су остајали бели, а основа је била обојена!

Паралелно са таквима били су у употреби печати занатлијских еснафа који ни у данашње време не би били предмет озбиљније критике. Стилска чистоћа слова, прецизност њихове израде и верност цртежа знака или симбола и данас могу да буду поучан пример за овај посао.

Значај ових печата не би био добро уочљив да су они изложени на увид посетиоцу једино преко оригинала писмена на којима су се налазили, јер би садржај писмена привлачио већу пажњу посетиоца него изглед печата.

Дакле, да би се нагласио значај композиције и облика ових печата за поимање начина живота у прошлости Лесковца, наметала се потреба да они буду приказани као мулажи. Ето разлога што је о неким особностима печата било више речи него што се чини да је оправдано.

Какве је обликовне вредности добио „лесковачки печат“ мулажом!

Верно је репродукован у увећаним димензијама, да би се омогућило лакше визуелно доживљавање и сагледљивост.

Изведен у материјалу друкчијем од оног од којег се праве оригинални печати, он је у свом коначном решењу добио специфичну патину, која у бити одговара металу.

Када се истичу ове обликовне вредности, потребно је напоменути да се имитација метала (бакра или бронзе) који је добио патину психолошки и доживљава као представа прошлости, а ови печати то и јесу — реч прошлости.

Замислимо, полазећи од овог што смо до сада рекли, какав би утисак оставио на посматрача било који од ових печата да је био урађен као оригинал, рецимо — од гуме. Ван сумње је да би утисак био неупоредиво сиромашнији, јер би истоветност материјала јаче истакла лажну веродостојност копије и учинили видљивијом њену осиромашеност.

У оваквом редоследу мисли нужно је, свакако, нешто више рећи о копији.

Уобичајено је да по музејима, и другде, поред неких експоната стоји ознака: копија. Ако је то, на пример, копија неке скулптуре, онда је она (у односу на свој оригинал) верна и по величини, и по свим елемен-

тима обликовних вредности, и по ефекту материјала од кога је направљена. Допуштено је правити копију од материјала различитог од оног од којег је оригинал, ако се лажном патином може да подражава материјал оригинала.

Укратко, могло би се готово са сигурношћу закључити да је копија верна слика неког оригинала у свим својим елементима. Једини изузетак јавља се онда када је, на пример, из специфичних разлога, направљена копија неке слике увећаних димензија. Тада је, обично, видљиво назначено према коме је оригиналном делу копија направљена, и које су размере повећања.

Дакле, и на основу овако изнете аналогне компарације суштинских компонената мулажа и копије уочљиве су међусобне разлике у приступу, реализацији, начину и поводу коришћења.

Но, вратимо се мулажу. Очигледно је да би сувише једнострано било говорити само о мулажима печата Музеја у Лесковцу. Тај пример наведен је због свежине временског тренутка његовог настајања, али и стога што он указује и на могући општи ниво приступа размишљању и разговору о мулажу, и што неке изречене мисли о печатима већ носе у себи и ниво уопштености приступа.

Поред онога што је већ речено, шта је, уз могуће пропусте, потребно још рећи о мулажу?

Пође ли се од општег утиска који мулаж може, или треба, да остави на посетиоца, идејни творци и реализатори мулажа налазе се пред сложенијим задатком од оних што их треба решавати кад се реализују копије.

Креативна компонента — а то је оправдано употребљен термин — обавезује на приступ који треба да се претвори у решење које оправдава осмишљеност (тј. одступање од оригинала), употребу материјала, пропорционалне компоненте мулажа итд.

Међутим, обрнимо редослед разматрања да бисмо пошли од једноставнијег ка сложенијем, а у име значаја закључивања.

Рецепт за употребу материјала од којег треба реализовати мулаж није потребно давати. Напредак технологије ставио је човеку на располагање мноштво материјала и могућности њиховог комбиновања, тако да су проблеми, ако би се тако могло рећи, у овој области постали безначајни. Томе додајемо констатацију да су уз минималне инспиративне „напоре“ могућа таква решења у погледу коришћења материјала, да се сировинска база за све врсте експеримената може набавити и у нашој земљи и да набавка материјала за прављење мулажа и копије не захтева изузетна материјална улагања.

Послужимо се, ради бољег разумевања, једним примером. Ако располажемо пехаром изузетно интересантног облика, који, с обзиром на материјал од кога је изведен и на давнашње време настанка, треба сачувати са оригиналном зеленкастоплавом патином (иначе својственом низу метала од којих су прављени разни предмети), може се претпоставити да би тај пехар оставио упечатљивији утисак (због богатства сопствених вредности) ако би му се димензије увећале. Али, могућа је и претпоставка да би (опет у име богатства његових вредности) још упечатљивији утисак остављао ако би био изведен од злата. Остаје ван

сумње да је примарни задатак у томе колико се одговорно односимо при одређивању „увећања“ пехара, како се битна арабескна обележја његова не би изгубила, него, напротив, истакла. Но, ваља рећи да би сасвим нецелисходно било правити га од злата, ако располажемо материјалима који сугестивно (по утиску) могу да га замене.

Није сувишно напоменути да се при избору материјала од кога треба направити мулаж можемо руководити двома стварима: наше одређење зависи од карактера предмета, који сам по себи може наметати употребу одређеног материјала, као и од обликовних могућности материјала (метал, дрво, гипс, итд.).

Ако се маска, рељеф итд. интерпретирају у техници мулажа, сваки предмет појединачно представља нов проблем, јер захтева анализу укупног обликовног решења. Креативност приступа увек ће се сводити на захтев да се афирмишу вредности предмета, уз рационалну употребу и примену материјала.

Према свему овоме што смо досад изложили, можемо закључити да је мулаж креативна копија аутентичности једног предмета. Креативна је јер није дупликат, и може, у име доприноса суштини, да одступа од величине и карактеристика материјала, али само онда када та одступања доприносе што вернијем подражавању оригинала.

Даље мисли о одступањима у односу на оригинално дело концентрисале би се на додатна објашњења о оправданости одступања од величине, материјала и сл., о интересима који говоре о поштовању суштине „копираног“ дела, а све у име онога што је било ком посетиоцу у склопу неке музејске поставке потребно пружити. Другим речима, неопходност да сваки посетилац музеја, ради кога је музеј и отворен, добије што потпунију информацију о баштини прошлости на начин који треба да буде уверљив, сажет и јасан, упућује на оправданост оваквог поступања приликом реализације мулажа.

Истина, све оно што је овде речено о мулажу могло би се и занемарити, ако бисмо били склони свођењу и упрошћавању. Такав приступ би сигурно указао на беспредметност расправљања о терминолошкој суштини мулажа, јер је, све у свему, ипак реч о копији.

Заговарачи оваквог става нашли би основу за своје објашњење у томе да је мулаж у максималном проценту истински веродостојан у односу на оригинал.

Душан Љубојевић

MOULAGE

On a essayé dans cette oeuvre de définir le contenu étymologique du mot *moulage*. Dans ce but on a été obligé de délimiter les notions *moulage* et *reproduction* en se basant sur l'analyse des objets concrets dans les arrangements de nos musées (Musée National de Belgrade, Musée populaire de Leskovac), et on parvint à la conclusion suivante:

a) La reproduction ou la copie est une image fidèle de l'original dans tous ses éléments essentiels: dimensions, matériel, façonnement. Toutefois certains cas existent quand

certaines contrastes sont justifiables, par exemple, les reproductions d'un tableau aux dimensions agrandies, mais possédant des données qui mettent bien en évidence l'original et les dimensions de l'agrandissement

b) Le moulage peut être défini comme reproduction créatrice de l'authenticité de l'objet. Ce n'est pas un double, il peut diverger de l'original par sa dimension et par son matériel, mais seulement alors quand cette divergence contribue à la compréhension de l'essence de l'exhibé en question et rend possible une plus grande authenticité du sujet plastique de l'original, ce qui ne serait pas le cas pour une reproduction ordinaire.

Il s'agit ensuite de quelques questions essentielles concernant la production du moulage. On décida que pour le choix du matériel il fallait prendre en considération deux faits: a) le choix peut dépendre du caractère de l'objet qui nécessite l'emploi d'un matériel déterminé et b) le choix dépendra des possibilités d'un certain matériel qui a les propriétés nécessaires au moulage (métal, bois, plâtre et autres).

Enfin, on doit relever que le moulage, comme reproduction créatrice, présente un problème particulier qui se réduit, au fond, à l'exigence d'affermir les valeurs essentielles de l'objet par l'emploi et l'application rationnel du matériel.

Dušan Ljubojević